

Ragazza Magica: Hagymácska története

Dolgozatom főtémájának Gianni Rodari Hagymácska történetének elnevezett mesekötetet választottam.

Egy könyv befogadásának első megállója, az a mű címe, pontosabban a mű címe és a tartalma közötti kapcsolat. Mire jöhetünk rá, mit sejtett, miért adhatta ezt a nevet Rodari a kötetének? Az olvasók Hagymácska életútját követhetik figyelemmel, ahogy az első fejezetben a kis hagymagyerek először fel sem mer szólalni az apját igazságtalanul vádolók ellen, az édesapját hűvösre teszik, amiért kénytelen egyedül nekivágni az ismeretlen világnak; elveszti, és újra fellobban benne a remény; majd legyőzve a zsarnokoskodó uraságokat, kiszabadítja a régen látott rokonát. A tehetetlen, erőtlen egzisztenciából egy magabiztos, egyenes jellem fejlődik ki. A név után álló „-cska” kicsinyítő képző megerősít bennünket abban, hogy egy fiatalról szól a történet, aki még rá kell jöjjön hogyan is tartsa egyensúlyban a családi kötelességeit, a barátainak tett ígéreteket, és a társadalmi elvárásokat, úgy hogy ne tiporja el önön lényét. A „története” szó azt sejteti, hogy egy epikai művel állunk szemben, remélhetőleg néhány érdekes vagy tanulságos fordulattal. E két információt egybefűzve kijelenthetjük, hogy ez egy fejlődéstörténet.

Térjünk rá arra a jellegére a kötetnek, hogy mese. Végül is ki látott egy beszélő, és két lábon járó hagymát? A szerző a valóvilággal párhuzamot vonható birodalmat alkot meg, amit benépesít gyümölcsökkel, zöldségekkel és állatokkal. Ez a tulajdonsága barátságosabbá teszi a témát, jobban fogyaszthatóvá a gyerekeknek több szempontból is. Először is kifogyhatatlan humorforrás a szinte lehetetlen helyzetekbe kerülő szereplők által (roppant szórakoztatónak találtam, ahogy Mandarin herceg estéknént gyakorolta a bútorokra való ugrást, szekrényre, csillára, és egyéb magas csúcsokra); az emberi tulajdonságokon kívül, számunkra különlegesnek tetsző képességekkel is rendelkeznek (példaként gondolok arra, amikor Hagymácska magára haragította Paradicsom urat, aki bosszúból meghúzta a fiú haját, olyan erősséggel, hogy kezében maradt egy hajsza. Na, és mi történik, ha az érzékeink közelébe kerül a hagymának az erős szaga, koncentrátuma? Elkezdünk könnyezni, és pont ez történt Paradicsom úrral is. Életében először sírt, sőt egy szemtelen suhanc előtt, ami még megalázóbbnak érezhetett, és emiatt még dühösebbé is); a brutális jeleneteket játékszerűvé teszi, így amikor elrendelik azt a sok szörnyűséget: bebörtönzés, felakasztás, katonák fellövetése tűzijátékként, szóval ezeket „szórakoztatóbbá” teszik, és nem érződik a hús-vér súlya a döntéseknek. Metaforikus és/vagy asszociatív jelentésük is van. Hagymácska természetesen a hagymáról lett elnevezve, ami a mi világunkban a szegénységet, egyszerűséget szimbolizálja. Mivel egy elég erős ízű zöldségről beszélünk, biztosak lehetünk abban, hogy nem fog mézes-mázoskodni feleslegesen, nem kesernyés, se nem savanyú, hanem azoknak a szemében csal könnyeket, akik megérdemlik. A népdalainkban is megjelenik a kétkezi munkát végzőknél az asszony által becsomagolt kenyér, szalonna és a (vörös) hagyma. Így akár áttételesen a jól elvégzett dolog utáni jutalmat jelentheti, az a zöldség, ami megadja az ízt az ételnek, ezért is mindenképpen értéket jelképez (hasonló okokból a fűszert is annak tartják), művészi alkotásban meg az egyetemes jót, hogy pontosabb legyek, ebben a műben az egyenes, derék embereket. Még egy érdekes, bár nem meglepő tulajdonsága a regénynek, hogy az epika műnemén belül a mese műfajába sorolhatjuk, aminek a fő célja bemutatni a jó és a rossz harcát, ahol mindig az igazságos kerekedik felül. Innen sejthetjük, hogy a kimenetel Hagymácskának fog kedvezni.

Honnan is kezdődik a konfliktus? Mi sarkallja Hagymácskát arra, hogy felszerelje magát szellemi és a fizikai fegyverekkel, így a felnőtté válás útján elinduljon?

A legelső találkozás azzal a magányos érzéssel, amikor nincs kire támaszkodni. A kétségbeesett kapálózás, az élni akarás, és az apa elvesztése, mint legmeghatározóbb férfi példakép. Ez csak csúcsa a hegycsúcsonak, a többi része mélyen Hagymácska fagyos tengerszívében lapul. Ki lehet következtetni, hogy már gyermekkorában bánthatták a családi körülményei miatt, még ha nem is közvetlenül őt, hanem a családját, a szüleit, és egy boldogtalan sértett felnőtt, egy boldogtalan, sértett gyereket eredményez. A természetes hagymaszaguk és a szegénységük szúrta az udvari méltóságoknak a szemét, amit egyáltalán nem tudok megérteni. Miért zavarja bárkit is az, hogy valaki más szerényebb körülmények között él. Büntudat, hogy ő nem segített nekik, vagy hogy dühös, amiért Hagyma család nem tudnak alkalmazkodni a többiekhez, az átlagos polgári élethez, hogy kilógnak a sorból? A lényeg az, hogy nyilvános és félreérthetetlen lépést tettek meg ezek a méltóságok: katonákkal kiállították őket egy kupacba, mintha le szeretnék őket löni, mint a vadakat, de helyette illatosítószerrel fújták be őket. Ez egy elég durva sértés, megalázó a személyük iránt. A herceg megérkezik nagy pompával, és a tömeg tolong előre, hogy láthassa az uralkodójukat. Hagyma apó idegei már annyira túl vannak húzva, hogy elkövet egy hibát. És ezért meg is bűnhődik. Nem elég, hogy a herceg felpaprikázza magát, az udvari méltóságok, hogy a hibájukat palástolják, bemocskolják a szegény öregembert – egy problémával kevesebb. Ezt Hagymácska végignézte, és nem tehetett semmit, mert akkor őt is lefogják a citromocskák, és bebörtönzik. A nép meg tette, amit általában tesz: hozzáfűznek, újraértelmezik, feldolgozzák a történeteket, és szebbnél szebb változatok születtek meg arról, hogy Hagyma apó, hogy támadott neki Citrom hercegnek, valakinél már kése is volt az öreg apónak, Hagymácska meg a megcsorbított büszkeségével és a sértett családi becsületével nem tudott mit kezdeni. Ha valaki felteszi a kérdést, hogy miért a legártatlanabb, jószívűebbekkel történnek a szörnyűségek, akkor az a válaszom rá, azért, mert ők lógnak ki a legjobban ebből a romlott környezetben. Ami meg más és szokatlan az egyben ijesztő is, a félelmetes szellemeket, ellenséget, vírust hatástalanítjuk, majd teljesen kiírtjuk. Így Hagymácskának nincs más választása, minthogy elkezdje a történetét, és újabb jellemekkel találkozzon, és a részletesebben is tanulmányozhassa a gazfickókat, pont ahogy az édesapja tanácsolta.

Ebben a műben Citrom herceg olyan szereplőket képvisel, mint Paradicsom úr, Petrezselyem úr, Véreb, Narancs báró, Mandarin herceg, Cseresznye grófnők, citromocskák, Egérfi Egér, Borsó úr, Misztér Répa és Vizsla. Ők a legyőzendő félhez tartoznak, a rossziúkhöz. Ellenük láznak fel a falu lakosai: Tök úr, Szőlő mester, Lopótökné asszonyság, Pöre Póré, Kurta Körte professzor, Bab; a grófnők házában megmaradt jószívű lelkek: Szamóca és Cseresznyecske; a pókok nemzetségéből Sánta Pók és Fél nyolc; és ki nem maradhat a lajstromból a fényt elkerülő Vakondokné.

A közös gyűlölet, közös cél egy összetartó közösséggé kovácsolhatja még az idegen embereket is. A falubelieknek megegyezett a véleményük, de senkinek sem volt elég bátorsága, hogy bármit is kockáztassanak. Tehetetlenek voltak a zsarnokoskodás felett. Pedig mindegyik egy kicsi Hagymácska volt legbelül, akit bántottak, sértettek, lelkiileg, akár fizikailag. De, ami mégis hiányzott belőlük, az az akarat. Az a nemtörődöm vakmerőség, ami csak azoknak adatott meg, akik már mindent elveszítettek, és már nincs hátra csak az életük.

Hagymácska, család, biztos jövő és kereset nélkül, csak egy céllal a fejében felesel Paradicsom úrnak, viszontlátni az édesapját szabadnak és újra vidámnak. Ettől válik ő a történetünk főszereplőjévé, mert neki nem céltalan tengődés az élet, ő nem csak vár egy csodára, hanem tesz is érte. Ez az a jelentős különbség közötté és a többi jó oldalon álló szereplő között, ezért örül neki mindenki. Azt az energiát képviseli, aminek a magját próbálják elültetni a modern motiváló beszédek a lelkünkbe, és erős növényé gondozni. Erősíteni az individuum akaraterejét, a kitartását, az önmotivációs képességét. Ezzel arra akarok kilyukadni, hogy mennyire meg tud erősíteni valakit egy elhatározás, ami biztos pontként szolgál az életben. Az ember kisebb-nagyobb célokat kell kitűzzön maga elé, ha bármit is el

szeretne élni. A mű bemutatja egy cél kitűzésének okait, a cél eléréséhez szükséges fejlődést, kitartást, az kihívások elbukását, majd a talpraállást, az újabb kudarokat, és végül a cél elérésének az örömét. Ezt a folyamatot nevezhetjük önmegvalósításnak is, egy fontos része az életünknek, és a hiánya súlyos lelki zavarokat is okozhat. A személyiségünk egészét így érhetjük el, meg kell találni azt a közeget, ahova örömezt élnénk. Ez, mint a kicsiknek, mint a felnőtteknek fontos üzenet.

Ezzel le is zárhatnánk a szereplők jellemzését, ha ilyen egyszerű lenne. Márpedig, ha megemlítem, akkor más lapulhat e mögött. Ugyanis ezt a jó és rossz határt Rodari néhány helyen elmosza. Olyan helyzetekbe hozza a szereplőket, hogy kiderüljön, hogy nem csak rothadó szív dobog a mellkasukban, hanem bizonyos körülmények kényszerítették rájuk ezeket a döntéseket, például, amikor kiderül, hogy a citromocská nem azért szolgálja a herceget, mert annyira szeretné, és követné a nézeteit, hanem mert más választása nem volt, valahogy el kellett tartania a családját. Egy másik példa arra, hogy létezik egy nem is olyan keskeny híd a két oldal között, az az, amikor Narancs báró úr, bár megismerhettük, hogy mennyire falánk, ad egy szelet tortát a megtört szívű Cseresznyécskének. Megállapíthatjuk, hogy bizony ez a két általános oldal létezik, ezek a fekete-fehérre lecsupaszított sziluettek, de ha mégis mélyebben elemezzük, akkor valójában egy-egy meghatározó jó vagy rossz tulajdonságot fedezhetünk fel a szereplőkben, ami kiegészül az általuk képviselt értékekhez passzoló külsővel, vagyis megfelelő gyümölcshöz, zöldséghez vagy állathoz. Bemutatják, hogy a jellemkarakterek, milyen viszonyban vannak egymással, és kívülről mennyire nevetségesnek is tűnhetnek ezek a tulajdonságok (a műben természetesen a végletekig eltúlozza a szerző). Az életünkben leggyakrabban előforduló tulajdonságok: zsarolás vagy enyhített változatban hiszti által megszerezni a dolgokat és figyeleméhség (Mandarin herceg), köpönyegforgatás, amikor éppen annak az oldalán van, aki győzelemre áll, és erkölcsösség nélkül, megbánás nélkül elárulja azokat, akik eddig bíztak benne (Borsó úr), érdekember, ravaszság, gőgösség és becsapás (Paradicsom úr), a gyerekes parancsolgatás (Citrom herceg) és mások lenézése (Cseresznye grófnők). Észrevehető, hogy a megjelenített negatív tulajdonságok szerte ágazóbbak, részletesebbek, könnyebben tagolhatóbbak, mint a jók. Mivel az ember rétegebben tehet rosszat, sokkal több lehetősége van hibázni, mint azt tenni, ami a helyes. A rossz lelkiállapotot mindig mélyebben éljük meg, több szavunk van a hétköznapi beszédben a negatív érzelmek leírására.

Ezen a ponton túl nőnek fel a szereplőink. Eddig a gyerekek által is ismert miliőben mozogtunk, kisebb közösségekben kialakult emberi kapcsolatokról írtam, és az egyénről. Ezután egy nagyobb lépést megtéve rátérek egy nagyobb és perdöntőbb egységre, a könyvben fennálló társadalmi felépítésre. Maga a felvetett kérdés az az, hogy mit tegyen az ember, ha valaki, aki nagyobb hatalommal bír, mint mi – vagy éppen, hogy felettünk gyakorolhatja a hatalmát –, mi történik, ha az a hatalom egy olyan ember kezében összpontosul, aki történetesen hazudik, csal, lop, kihasznál és zsarol. Amikor az alacsonyabb pozícióban élő embernek csak túrni van joga. Ez túl történelmi órák megfogalmazás, de ha belegondol az ember, Gianni Rodari világa ugyanolyan kegyetlen és számító. Az uralkodó kegyessége abban rejlik, hogy a túladóztatott népét bebörtönzi, a katonáit felgyújtja, lóversenyeket rendez, hogy a nép szórakozzon, azon ahogy ő ostorozza a megfáradt lovakat, ezen kívül még halálbüntetést is alkalmaz. A talpnyalói alkalmazkodnak ehhez az életmódhoz, néha egymást is kijátsszák, hasonló ez ahhoz, hogy az emberek egymás fejére lépnek, hogy egyre feljebb kerüljenek. Személyes példából tudom, hogy az ember képes kiskorában azt hinni, hogy az efféle karakterek csak költői túlzások, és bízni abban, hogy ha sokat tanul, fejleszti magát vagy tehetségesnek születik, akkor a társadalom ezt tiszteletben fogja tartani, és elismeri. De ahogy a történetben is kiderül, ezek csak álmok és félreértések.

Foglaljunk össze, érintettük eddig a jó és a rossz fogalmát, azt, hogy ezek keverékéből épül fel egy jellem. Így nem lehet bárkit is kategorizálni, még ha fentebb meg is történt általam ez a

csoportosítás. A legnagyobb gondok mégsem maguk a rossz tulajdonságok, hanem a bizonyos helyzetekben elkövetett helytelen döntések. De uralkodók jönnek és mennek, így a feltételezett királyságot lecserélték, és ki kiáltották a köztársaságot. Mi változott? Tulajdonképpen semmi, erről be is bizonyosodhatunk abban a jelenetben, amikor Paracelsus úr, aki önként kiválasztotta magát az elnöki pozícióra, és levegő-adót szab ki a falusiakra. Nem az állami formával van a gond, az csak egy eszköznek a neve, hogy elkülöníthessük a különböző próbálkozásainkat, hogy egy működő rendszert alkossunk, amiben az emberek élnek, és eltűrik egymást. Valójában teljesen mindegy, hogy köztársaság vagy királyság egy olyan helyzetben, amikor zsarnokoskodó vezetők vannak. A nép szomjazza a szabadságot, a kreatív gondolatot, ami csak akkor valósulhat meg, ha hagyják neki. Akkor mehet végbe az önmegvalósítás, ha engedik szárnyalni a fantáziát, és valójában ezért kínozza meg az emberi szellemet a diktatúra, mert ezt megakadályozza. A fantázia, a szabad gondolkodás a gyerekek legnagyobb előnye és szeretett tulajdonsága, amikor nincsenek korlátokba zárva a gondolkodásban, amikor nem létezik számukra olyan kérdés, amit fel ne tehetnének, és megállapítás, amit ne oszтанának meg a körülöttük lévő világgal. És a „felőtt világ”, a társadalom, mi esetünkben Citrom herceg és Paracelsus úr ezt a természetességet próbálja visszafajtani, de persze sikertelenül. A jót jelképező Hagymácska nyer.

Citrom herceget megfosztják trónjától, Paracelsus urat börtönbe vetik, majd megbocsátanak neki, és kertészsegéddé avanzsál. Megbocsátottak neki még akkor is, ha tisztában voltak vele, hogyha meglenne rá a lehetősége, se perc alatt elárulná őket, és újabb egyeduralmat vezetne be. Mégis kedvesek vele. Ez elég furcsa. Hisz a mesék végén a gonosz pórul jár, bár itt is ez történik, de nem véglegesen, mert kapott becsületes munkát. Miért is olyan fontos ezt kiemelni? Az emberek különböző világnézetekkel rendelkeznek, ez rendjén is van így, mindenki jeleskedhet a saját területén, színesebbé festi a világot. Elkerülhetetlen, hogy ezek az emberek, vélemények ne ütközzenek egymáshoz, mint az atomok, de a világ ütköző atomokból áll össze, ezek alkotják még a szilárd anyagokat is. Fontos, hogy ezeket a konfliktusokat tudjuk kezelni, túllendülni rajtuk. Annyira apróságoknak hatnak ezek a mindennapok nehézségei mellett, hogy nem éri meg tartani a haragot bárkivel is. A Bibliában is írja, hogy ne hajtja le senki sem a fejét éjszaka úgy, hogy haragban van valakivel – keljen fel, és béküljön ki vele. A düh egy nagymértékű negatív érzés, ezért sok energiát elvesz, főleg hosszútávon, teljesen felemészthet. Lényeges a lelki nyugalom, és ennek az ápolására az egyik hatékony módszer a tolerancia a hülyékkel szemben. Az emberi szellem örökös fejlődésen megy keresztül; még megváltozhat, sőt természeti törvény, hogy megváltozzon, ezt végiggondolva még Paracelsus úr is rákaphat a békés, derék életre. Feltételezzük, hogy mégsem ez történik, akkor is gyakorolni ajánlatos, sőt szükséges a felebaráti szeretetet.

Gianni Rodari a humoros és leplezett groteszk stílusával szerethetővé teszi a karaktereit, és közelebb hozza őket az emberi tulajdonságaikkal gyerekekhez, felnőttekhez. A kérdések, amiket feltesz állandók és univerzálisak. A nyelvezete, írói módszere érdekes, mert szófordulatokból építi fel a jeleneteit. Művei a gyerekrészlegesen sorakoznak, mert a szellemiség, ami körbelengi az végtelenül gyermeki. A fantázia, a kreativitás, a szabadság, az egyenesség, az őszinteség, és a szüleink iránti rajongás, az mind örökéletű érték.

Tanító jellege nem meglepő figyelembe véve Rodari eddigi és utána levő alkotásait. A történetei által a világra, az életre tanítja a gyerekeket, ezért a felnőtteknek is hasznos és keserűen szórakoztató is lehet, ha nyitott a gyermeki lelkivilágra.

„A mese nem minden, ami egy gyerek hasznára válhat. Ám egyebünk sincs.” (Gianni Rodari)